

2. Увод у Свето Писмо као наука (појам, подела и развој)

Предмет: Увод у Стари Завет

доц. др Ненад Божовић

Београд, 12.10.2023.

Литература

- Д. Милин, *Увод у Свето Писмо Старог Завета*, Београд 1991, 11-27.
- Н. Божовић, „Путеви српске старозаветне библистике у 20. веку“, у: *Осам векова аутокефалије Српске Православне Цркве* (пр. П. Пузовић/В. Таталовић), том II (Путеви српског богословља, Српска Православна Црква у српској и европској култури), Београд: САС СПЦ/ПБФ, 2020, 73-93.
- *Историјско-критичка метода*, у: *Лексикон библијске егзегезе* (прир. Р. Кубат/П. Драгутиновић), 190-193.

Увод у Свето Писмо као наука

- Увод у СП је помоћна библијска наука: „Као што историчар користи резултате тзв. помоћних историјских наука (палеографије, хронологије, нумизматике, хералдике итд.), тако и библичар користи резултате библијске археологије, библијске историје и географије, библијске филологије итд.“
- Увод - исагогика (ἔισαγωγή, од εἰς = у и ἄγω = водити, лат. *introductio*)

Циљ Увода у Свето Писмо

- Циљ примене Увода је правилно тумачење (егзегеза)
- Тек када упознамо уводне проблеме, можемо боље да разумемо Свето писмо и у целини и у деловима

Подела Увода

- Условна подела на општи и посебни увод.
- „Увод у смислу нововековних научних истраживања обједињује методе и проблеме класичне филологије са питањима библијске теологије и религиологије. Служи се методама историјског истраживања и доприноси разумевању библијских списа кроз датирање историјских оквира настанка.“

Општи увод

- 1) историја и критика текста
- 2) инспирација Светог писма
- 3) историја канона (збирке светих књига)
- 4) историја превода
- 5) историја и теорија тумачења.

Посебан увод

- Посебни увод обрађује сваку књигу посебно:
- А) назив
- Б) писац (питање ауторства)
- В) време и место писања
- Г) аутентичност текста,
- Д) подела, циљ и порука књиге.

Развој Увода

- 1. Патристички период
- 2. Средњи век (схоластицизам)
- 3. Филолошки период
- 4. Нижа критика
- 5. Виша критика
- 6. Модерна критичка школа
- 7. Увод код православних (20. век)

А) Патристички период

- Д. Милин: „У првим вековима хришћанства тумачи Светог писма нису се систематски бавили уводним питањима.“ (уобичајено мишљење, али дискутабилна теза)
- Основне одлике патристичке херменеутике (ерминевтике) у контексту Увода: а) детаљно бављење текстуалном критиком (варијантама текста) и пажљиво читање; б) фокус на интертекстуалност – повезаност библијских цитата

А) Патристички период

- Одлике патристичке херменеутике (ерминевтике) у контексту Увода:
- 1) текстуална критика
- 2) методолошко објашњење речи (γλωσσηματιόν)
- 3) Објашњење ствари (ἱστοριόν), при чему се користе извори из свих области знања како би се појаснило значење ствари, ситуација, месних датости и историјских околности
- 4) Реторичко испитивање (τεχνιόν) - антиципација савремене жанровске критике

Примери примене Увода у патристичком периоду

Св. Јован Златоусти – Тумачење псалама

1. Текстурална критика: упоређивање више различитих варијанти текста (LXX, јеврејски, Аквила, Симах, Теодотион) – беседа на Пс 8
2. Објашњење речи, нпр. Пс 4 реч тешкосрдни (*βαρυσαρδία*)
3. Објашњење ствари – беседа на Пс 3
4. Реторичко испитивање – уочавање стила и фигура у говору (препознавање метафоре – нпр. антропоморфизми)

А) Патристички период

- Доминантност питања канона и основних принципа тумачења
- Уводна питања (ауторство и канон) развијају се у полемици са јеретицима (гностицима)
- епикурејац Келс (око 150. г.) тврдио је да Петокњижје није писао само Мојсије, већ да је дело више писаца
- Новоплатоник Порфирије († око 300. г.) тврдио је да Данилова пророчанства потичу из времена Макавеја.

А) Патристички период

- Питање канона: кружење бројих апокрифа и питање веродостојности текстова: да ли дела заиста припадају ауторима којима се приписују?
- Полемика са јеретиком Маркионом око канона Старог Завета (одговор Тертулијана Маркиону)
- Несачувани спис Мелитона, епископа сардског (2. век) ἡ κλεις (Кључ) о канону; посета Палестини у циљу дефинисања тачног броја светих књига

А) Патристички период

- Ориген († 254): *Περὶ ἀρχῶν* (О начелима) и Хексапла (овде рећи шта је Хексапла)
- Сиријски монах Адријан († 404. г.): *Εἰσαγωγή εἰς τὰς θείας γραφάς* (Увод у Божја писма): који се бави језичким и предметним појашњењем старозаветних текстова
- Епифаније Кипарски († 403. г.): *Περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν* (О мерама и теговима) пише о преводима Старога завета и географији Палестине
- Блажени Јероним († 420. г.) у првом делу каталога *De viris illustribus* (О славним људима), где говори о постанку, ауторитету и стилу светих књига
- Блажени Августина († 430. г.): *De doctrina christiana* (О хришћанском учењу) и *De civitate Dei* (О Божјој држави)

Б) Средњи век (8-14. в)

- Преношење патристичке литературе као референтне у уводним питањима
- Запад: Тома Аквински († 1274) кратак приручник ерминевтичких правила

В) Филолошки период (14-16. в) – почетак „ниже критике“

- Хуманизам и ренесанса: велики интерес за класичне језике, мото: „повратак изворима“
- Оснивање катедри за оријенталне језике у Болоњи, Паризу, Оксфорду, Риму итд.
- Реформација: повратак Библије у жижу интересовања (У том периоду се јавља доста дела са називом *Introductio*, *Isagoge*.)
- Гутембергова Библија – питање ауторитативног рукописног наслеђа: постоје многе грешке у латинском тексту које су читаоце доводиле до погрешног разумевања. То су били почеци тзв. ‘ниже критике’.
- Главни задатак „ниже критике“: реконструкција текста

Г) Критички период – „виша критика“ (17-18. в)

- Главни задатак више критике: време настанка текста, питање ауторства и извори књига
- Успон природних наука и утицај на тумачење Библије: схватање да је на Библију могуће применити рационалне научне методе те добити објективне закључке о пореклу и смислу текста;

Г) Критички период – „виша критика“ (17-18. в)

- Библија се посматра као и свака друга профана књижевност уз одбацивање религијског ауторитета (идеје француских енциклопедиста, енглеских емпириста, просветитељства, деизма и романтизма)
- Томас Хобс († 1679. г.) у делу *Левијатан* (III, 33) поставља захтев да време постанка библијских списа треба да се одреди независно од традиције на основу проучавања самих књига. Он пише: „Ако се тим путем и не пронађе увек писац сваке поједине књиге, ипак може приближно да се одреди време када је написана“

Г) Критички период – „виша критика“ (17-18. в)

- Барух Спиноза (1632-1677) сматрао да се „метода за тумачење Писма не треба ни у чему да разликује од методе за тумачење природе“ (Tract. VII, 230/231).
- „Ради бољег разумевања библијског текста потребно је истраживати „живот, обичаје и намере писца поједине књиге, ко је он, у којим приликама и времену, за кога је писао и коначно на ком језику“ (Tract. VII, 238/239).
- Спиноза: књиге Пост — 2 Цар представљају јединствено дело, чији је аутор вероватно Јездра, који се у састављању тих књига користио старијим изворима; Псалми не потичу из Давидовог времена него из времена после ропства, а канон су редиговали фарисеји
- Спиноза изопштен из јудејске заједнице

Г) Критички период – „виша критика“ (17-18. в)

- Жан Астрик, лекар Луја XIV († 1766) – имена Јахве и Елохим – претпоставка различитих извора које је користио Мојсије или редактор
- Основа модерних хипотеза о настанку Пентатеуха

Д) Модерна критичка школа (19-20. в)

- Де Вете (1780–1849) – јасније дефинисање метода тумачења и израстање историјско-критичке методе као спој филолошке анализе и историјског критицизма
- Та метода настоји да реконструише живот писаца библијских списа, њихове идеје и животну средину, служећи се помоћним наукама као што су филологија, археологија и географија
- Успон историје као науке на немачким универзитетима у 19. веку: оживљавање античке крилатице да је „историја учитељица живота“ и анализа Библије у историјском контексту

Д) Модерна критичка школа (19-20. в)

- Друга половина 19. века: откриће старооријенталних текстова: митови, епови, хронике, анали, мудросна литература, практичне вештине – јасније сагледавања ист. Контекста библијских списа
- Јулиус Велхаузен (1844–1918) Поставио је хипотезу да у Пентатеуху има четири извора: J, E, D, P. J је настао око 870. године пре Хр. E око 770, D је настао после, а откривен је 621. г. за време јудејског цара Јосије, а P од ропства у Вавилону до Јездре и Неемије – основна поставка тзв. „теорије четири извора“

Д) Модерна критичка школа (19-20. в)

- Реакција на модерни критицизам: настанак конзервативног правца у римокатоличкој протестанској теологији
- Апологетска литература
- Осуда Велхаузена од стране РМЦ и касније прихватање његових ставова

Д) Модерна критичка школа (19-20. в)

- Екстремне позиције историјско-критичке школе (примери):
- А) Babel und Bibel Streit (Фридрих Делич): нпр. Библија је плагијат вавилонске књижевности
- Б) општи скептицизам по питању историчности старозаветних ликова: нпр. Мојсије није постојао
- В) Скинија није постојала, него је теолошки конструкт итд.
- Г) исцепканост сваког текста на најмање могуће целине из различитих извора

Увод код православних

- Тешке историјске околности у православним земљама под Отоманском империјом и немогућност бављења библистиком
- Читање и упознавање са резултатима западне библистике

Однос православних према модерној критичкој школи

- Историјско-критичка метода код Руса (Јунгеров, Лопухин) – оснивање Петроградског института за оријенталне студије
- Историјско-критичка метода код Срба: еп. И. Ћирић, еп. Т. Радовановић (апологетски приступ), еп. Симеон Станковић, М. Ердељан, Д. Глумац, Д. Милин, И. Томић.
- Аскетско-монашки приступ и догматско-патристичка егзегеза: Св. Јустин Поповић, Св. Николај Жички, еп. А. Јевтић и митр. А. Радовић (контекст теолошког стремљења неопатристичке синтезе)

Однос православних према модерној критичкој школи

- „Корист“ и „штета“ од бављења историјским критицизмом
- Избегавање екстремних позиција историјског критицизма: Свето Предање као референтни оквир тумачења
- Историјски-критицизам није циљ егзегезе по себи: циљ егзегезе је изградња Цркве
- Наглашавање месијанских места: задржавање типолошког тумачења
- Примена историјског критицизма уз ова ограничења истовремено чува библијско богословље као академску дисциплину неопходну за световне универзитете и као учење у оквирима православног предања

Питања за дискусију

- Питање: како би се свети оци односили према модерној критичкој школи?
- Да ли би је одбацили или би је прихватили?